

L'altra cara del somni americà

2008-02-08 12:00:15

John Cheever

Contes

Traducció de Jordi Martín Lloret

Edicions Proa, Barcelona, 2007

Tenint en compte aquell dèficit que tantes vegades hem lamentat, que afecta les traduccions de literatura internacional i, en especial, l'obra de grans autors que encara són impossibles de trobar en català, seria absolutament injust no fer èmfasi en el valor que suposa disposar d'una obra de les característiques d'aquests *Contes* de John Cheever. Perquè, fins ara –si més no, que en tinguem constància– a penes si s'havia publicat res en català d'aquest autor nord-americà, i això significa, ni més ni menys, no tenir accés a un dels mestres indiscutibles de la narrativa contemporània; en l'àmbit nord-americà, sense dubte, però també en el més general d'allò que podríem anomenar la literatura occidental. I també perquè aquesta de Proa n'és una edició molt completa que recull un total de seixanta-un contes triats pel mateix autor: seixanta-una narracions que Cheever va seleccionar i reunir en un únic volum editat originalment el 1978 –pel qual va aconseguir el Premi Pulitzer l'any següent– d'entre les moltes que havia anat publicant durant gairebé tres dècades a la revista *The New Yorker*.

Llegir Cheever és una delícia. És penetrar en l'univers d'un autor que hauria de passar a la història de la literatura com el cronista d'una societat i d'una època determinades; però, com tots els clàssics –i Cheever, sense dubte, n'és un– una crònica que depassa de molt aquell àmbit, ja que en essència es revela com una mirada a l'ésser humà i a les seues febleses, que oscil·la entre la sàtira i la comprensió. Cronista d'uns Estats Units determinats, els de les zones residencials, els de la classe mitjana, els de les aparences, la narrativa de Cheever dissecciona de manera precisa l'altra cara del somni americà, els mecanismes que en mantenen la ficció i, sobretot, què en queda fora. La decadència d'un model que també genera els seus marginats; i és per això que els que no caben en l'opulència, els perdedors, els que troben la porta tancada d'aquell hipotètic paradís són els protagonistes de molts dels relats de Cheever. Els eterns aspirants, les víctimes necessàries perquè el sistema funcione per a la resta.

És des d'aquest punt de vista que entenem el fet que la literatura de l'autor nord-americà haja estat qualificada en reiterades ocasions de realista. En canvi, difícilment pot reduir-se als límits d'aquest adjectiu si ens fixem, per exemple, en els recursos formals que posa en funcionament per aconseguir aquest retrat tan descarnat i proper de personatges i de situacions. Perquè la més que evident perfecció formal, traçada sobre línies finíssimes i imperceptibles, no pot fer-nos obviar una càrrega lírica que fa que hi traspuen les sensacions com un element absolutament central del retrat. La nostàlgia, la melangia o el sentiment de fracàs que suren en uns diàlegs sovint lacònics, en unes situacions aparentment intranscendents, i en unes descripcions carregades de significació més enllà –molt més enllà– de la realitat estricta. Per això, acostumats potser a una manera concreta de fer contes que a casa nostra ha tingut un indiscutible predicament, a més de notables practicants, els de Cheever potser sorprendran a més d'un lector. Perquè, sovint, sembla que no hi ocórrega res de destacable, ni cal esperar a cap sorpresa final ni a cap desenllaç sobtat o trencador. Al contrari, des de la primera frase fins a la darrera, hi trobem un component poètic que actua per acumulació: que va calant a poc a poc en l'ànim del lector com un dia gris, o com una tardor massa llarga.

La mestria de Cheever s'hi fa evident, entre altres aspectes, en la capacitat de construir amb quatre línies mestres una façana impecable, d'aparença immaculada; i, tanmateix, aconseguir que el lector hi capte la falsedat d'una estructura fràgil, bastida sobre les aparences. Excel·leix en la destresa de suggerir el

conflicte latent sota una estabilitat contradictòria, de deixar aquella mínima escletxa, gairebé inapreciable, perquè el lector hi penetre i pugui reconstruir l'altra veritat. A poc que s'hi grate, doncs, eixiran a la llum totes les misèries i tota la hipocresia. Eixirà, també, la decrepitud moral d'una societat que vol i dol, un dels objectius declarats de l'autor, com podem llegir en el Prefaci: *Les constants que busco en aquest inventari a vegades antiquat són un amor per la llum i una voluntat de descriure una mena de cadena moral de comportament*. Potser Cheever no jutja, i únicament es limita a mostrar aquella contradicció entre l'aparença i la realitat que amaga. Però, implícitament, això comporta una crítica que sustenta sobre una consideració moral dels actes d'un ésser humà complex i essencialment contradictori.

De tot això es desprén el particular univers humà que pobla aquests relats, i que està format per parelles en què el tedi es barreja amb la frustració; famílies que passen les vacances a la vora de la mar, mentre entre ells es congria una tensió violenta feta d'enveges i d'ambicions inconfessables. Habitants dels suburbis que aspiren a assistir a les festes de la gent a qui voldrien assemblar-se, o que només poden apropar-se al gran muntatge nadalenc –la hipocresia feta essència– en qualitat d'espectadors; que proven de fugir del seu món de fracàs per acabar, quasi sempre, en un nou motiu per a la frustració. Problemes econòmics, fractures sentimentals, la dificultat d'afrontar una vida imposada, convertida en necessitat, aparentment imprescindible, que es troba lluny de les seues possibilitats: la cara oculta del capitalisme, el peatge necessari.

Hi destaquen contes com “El nedador”, amb un protagonista que travessa tot el comtat de piscina en piscina, mentre es produeix un imperceptible canvi en les coordenades, com dues línies temporals diferents i contradictòries dins i fora de l'aigua, que va carregant la narració d'una notable estranyesa, al mateix temps que allò que havia començat com una lluminosa vesprada d'estiu acaba com un grisós capvespre de tardor. Com “Oh, ciutat dels somnis trencats”, amb aquella família carregada d'ingenuïtat que viatja a la recerca del triomf a la gran ciutat, on acabarà per sentir en carn pròpia el pes de la humiliació. Com el delirant “Artemis, l'honest cavador de pous” i l'odissea per la Rússia comunista. Les quatre peces breus, però magistrals, que integren el relat “Metamorfosis”. O com el plantejament del titulat “Mené, mené, tequel, u-farsín”: si la pornografia ha passat a esdevenir de domini col·lectiu, la literatura ha de fer-se a les parets dels WC públics.

Al remat, quan s'arriba a l'últim conte del recull –“Les joies dels Cabot”– i el lector està disposat a proclamar el plaer d'haver llegit un pròdig exemple de la millor prosa contemporània, encara hi trobarà –mig dissimulada– tota una declaració d'intencions respecte de la concepció del conte: *Els nens s'ofeguen, les dones boniques queden destrossades en accidents de cotxe, els creuers s'enfonsen i els homes moren lentament en mines i submarins, però en els meus relats no trobareu res de tot això. En l'últim capítol el vaixell arriba a port, els nens se salven i els miners són rescatats. ¿Això es deu al trastorn de la gent fina o a la convicció que hi ha unes veritats morals apreciables?*. La resposta sembla evident; però, així i tot, paga la pena anar a buscar-la als relats de Cheever.